

Sarcoïdose bij een zwarte Piet: is dit toeval of toch niet?

De oorzaak van sarcoïdose is nog steeds niet bekend. Duidelijk is wel dat het een combinatie is van aanleg, blootstelling aan bepaalde triggers, en omstandigheden. Zo zijn er ook sarcoïdose manifestaties ten gevolge van tatoeages beschreven. In de inkt zit ondermeer silica. Ook in make-up kan silica zitten en het afweersysteem doen ontsporen op een manier die op sarcoïdose lijkt.

DOOR PROF. DR. MARJOLEIN DRENT

Een 34-jarige man bezocht in januari 2018 de polikliniek van het ILD Expertisecentrum voor zijn halfjaarlijkse controle. In oktober 2016 was bij hem sarcoïdose vastgesteld. Bij presentatie had hij een klassiek Löfgren-syndroom met huidlaesies: erythema nodosum, artralgie en vergrote mediastinale lymfeklieren. Tevens waren er tekenen van activiteit. In het bloed bleek de soluble interleukine-2 receptor (sIL2R) verhoogd: 9159 kU/L (normaal bereik (<3000 kU/L). Binnen een paar maanden verbeterde zijn klinische toestand en zijn huidlaesies verdwenen spontaan zonder enige behandeling.

Tijdens de controle in 2018 gaf hij aan dat de huidafwijkingen in het gelaat (figuur 1) waren teruggekomen en dat hij nu ook nieuwe afwijkingen op zijn benen had. Fascinerend genoeg had hij zelf een nogal buitengewone verklaring vanwaar deze opvlamming. Eind november 2017 had hij als zwarte Piet (hulp Piet) deelgenomen aan het Sinterklaasfeest. Hij had voor zijn gezicht blauwe en zwarte make-up gebruikt (figuur 2). Beide make-ups bevatten talk, maar de blauwe make-up ook magnesium-aluminiumsilicaat. Slechts een week later kreeg hij huidafwijkingen in zijn gezicht (figuur 1) en enkele weken later ook op zijn benen.

Figuur 1. Huidafwijkingen in het gelaat.

Figuur 2. Als Zwarte Piet.

Nader onderzoek toonde opnieuw een toename van zijn sIL2R: 5844 kU/L. Aangezien hij zo gehinderd werd door deze laesies in zijn gezicht en aan zijn benen, en tevens door een zeer ernstige vermoeidheid, werd besloten met systemische behandeling te beginnen. Hij had sterke afkeer van prednison en vroeg om een alternatief. Daarom werd in goed overleg besloten om met methotrexaat te starten (15 mg oraal eenmaal per week gecombineerd met foliumzuur 5 mg 2 maal per week oraal). Na drie maanden waren de afwijkingen in zijn gezicht vrijwel verdwenen.

In de Lancet is jaren geleden een voorbeeld beschreven van een accountant, bij wie het vermoeden van sarcoïdose bestond. Hij kreeg last van benauwdheid en hoesten.

Marjolein Drent is hoogleraar interstitiële longziekten (ILD), afdeling Farmacologie en Toxicologie, FHML, Universiteit Maastricht, en als longarts verbonden aan het ILD Expertisecentrum, St. Antonius Ziekenhuis, locatie Nieuwegein. Haar oratie was getiteld: 'Adembenemende contacten'. Zij begeleidt onderzoekers, verzorgt onderwijs, is betrokken bij allerlei (internationale) organisaties en patiëntenverenigingen en auteur van meer dan 300 wetenschappelijke publicaties. Ze is de oprichter en voorzitter van de ild care foundation. email: m.drent@ildcare.nl.

Er bleek sprake van longfunctieverlies en een duidelijke betrokkenheid van de longen. Er was geen beroepsmatige expositie in het spel. Bij navraag bleek hij in zijn vrije tijd een goochelaar te zijn, die latex ballonnen opblies en er figuren van maakte. In 1987 deed hij mee aan een wereldkampioenschap voor goochelaars en blies toen ongeveer 10.000 ballonnen per jaar op, dat was inmiddels opgelopen tot 3000 per week (ongeveer 150.000 per jaar). De ballonnen bleken talk te bevatten en er werd dubbelbrekend materiaal in bronchoalveolaire lavage vloeistof (BAL) van de patiënt gevonden. Na het stoppen van de expositie en de behandeling met prednison verbeterde de longfunctie en ging het klinisch beter.¹

Talk en silicaat

Talk wordt toegepast als vulstof in papier, verf, rubber, kunststof en keramiek. Het wordt ook ingezet als poeder in de cosmetica, in voedsel en in medicijnen. Binnen longziekten wordt talkpoeder gebruikt als plakmiddel voor een pneumothorax (klaplong). Talk (waterhoudend magnesiumsilicaat) is een kleimineraal bestaand uit gehydrateerd magnesiumsilicaat. Silicaten zijn zouten of esters van kiezelzuur (H_4SiO_4). Na systemische opname kan het een vreemd-lichaam-reactie met verschillende patronen veroorzaken variërend van een ontstekingsreactie, zoals erythematuze papules tot knobbeltjes die lijken op sarcoïdose. Ook kan een granulomateuze ontsteking bestaande uit histiocyten en reuzencellen worden gevonden. Indien we aangedaan weefsel bekijken door een polarisatiemicroscoop, zien we talkkristallen verschijnen als wit dubbelbrekend materiaal. Dit soort reacties worden ook geassocieerd met decoratieve tatoeages. Aan make-up worden kleurstoffen (pigmenten) toegevoegd. Het kan enkele nadelige effecten veroorzaken, zoals lokale ontsteking, infectie en allergische

reacties op de huid en zelfs systemische bijwerkingen, zoals sarcoïd-achtige reacties. Tattoo pigment kan migreren naar regionale lymfeklieren en ook sarcoïde, of granulomateuze reacties veroorzaken.² Tatoeages bevatten vaak een aantal pigmenten om verschillende tinten te creëren. Dit kunnen anorganische zouten van metalen zijn (bv. blauw kobalt). Deze uitzonderlijke ervaring van een zwarte Piet laat zien dat de trigger van een sarcoïd-achtige reactie ook talk kan zijn.

Voor de Praktijk

Hier is een geval beschreven van een 34-jarige man met een voorgeschiedenis van sarcoïdose die zich aanvankelijk presenteerde met het Löfgren-syndroom. Een half jaar na de eerste presentatie (april 2017) waren zijn klachten en afwijkingen volledig verdwenen. In december 2017 ontwikkelde hij huidlaesies in zijn gezicht - vlak nadat hij make-up gebruikte - en later ook op zijn benen (erythema nodosum). Deze make-up bevatte talk. Blootstellingen aan talk kunnen huidlaesies, maar ook andere manifestaties van sarcoïdose of sarcoïd-achtige reacties teweegbrengen. Blootstellingen en contacten met allerlei stoffen dienen uitermate zorgvuldig te worden uitgevraagd om dergelijke verbanden niet te missen. En de patiënt? In het vervolg maar geen zwarte Piet meer!

Referenties

1. Thomeer M, et al. A breathless accountant who blew up balloons. *Lancet* 1999; 354: 124.
2. McGavin GR, et al. Sarcoidosis in a gecko. *Lancet* 2005; 365: 1876.

Met dank aan de patiënt voor het delen van de foto's en het verlenen van toestemming voor de publicatie daarvan.